

On Quality Judgment in Architecture

Downloaded from: <https://research.chalmers.se>, 2024-04-27 05:27 UTC

Citation for the original published paper (version of record):

Rönn, M. (2007). On Quality Judgment in Architecture. *Nordisk Kulturpolitisk tidskrift*(1:2007): 23-42

N.B. When citing this work, cite the original published paper.

**NORDISK
KULTURPOLITISK
TIDSKRIFT**

**THE
NORDIC
JOURNAL
OF
CULTURAL
POLICY**

1:2007

OM KVALITETSBEDÖMNING I ARKITEKTUR

MAGNUS RÖNN
KUNGLIGA TEKNISKA HÖGSKOLAN

On Quality Judgment in Architecture

This article has two aims. On the one hand, I want to clarify the use of architectural quality as a key concept used by architects. That is, I want to look at this notion from a professional perspective. The use of quality terms, the design, and the way architecture is judged all depend on one another. On the other hand, I examine how architectural quality is tested for and verified in practice. As a typical example, I look at how a jury in an architectural competition arrives at a decision on a winning entry. The jury has to identify the best solution for the task – a prize-winning design – and only one entry can be chosen. In the decision-making process, quality is strongly connected with values, and behind this thinking lays the assumption that good and bad solutions are manifest in the design. The assumption by the architects, again, is that a professional eye can detect quality in a design.

Seventeen professionals with first-hand competition experience were interviewed for this research. Among them were representatives of an architect's organization, the competition organizers, and the competitors. These interviewees were selected based on their professional expertise and skill in judging architectural competition entries.

From the interviews, we gain a good picture of how the concept of quality in design is understood in practice. The concept has different meanings, and appears to be ambiguous and even confusing. As is typical of practitioners, professional architects combine an aesthetic and artistic perspective with technical and practical points of view. We see a genuine uncertainty prevailing in the field of architectural design: there is no single answer to the questions of architectural quality issues, but instead, in architectural and urban design proposals there are always several good solutions to be recognized.

In architectural competitions, the jury's task is to select the best proposal among the entries submitted – and to single out one winner. Disagreement over the final decision is seen as a failure for the jury. In case of divergence of opinion among the jury members, the competition might result in that the winning entry is not built. Competence and consensus are therefore two key factors in making the jury feel comfortable with the final selection of winners in architectural competitions. Consequently, the architects sitting in a jury must be professionals, with a good judgment in quality issues.

KEYWORDS: Architecture, Architectural competition, Architectural quality, Quality issues, Quality judgement, Judgement practice

NORDISK KULTURPOLITISK TIDSKRIFT, Vol. 10, No. 1, 2007, pp. 23-42.

Centrum för kulturpolitisk forskning, Institutionen Biblioteks- och informationsvetenskap/Bibliotekshögskolan, Högskolan i Borås/Göteborgs universitet.

Inledning

Denna artikel innehåller två avdelningar. Den första avdelningen diskuterar arkitektonisk kvalitet med utgångspunkt från hur erfarna praktiker använder begreppet. Språkbruket antas spegla professionella kvalitetsuppfattningar. Avdelningen beskriver kvalitet i arkitektur genom citat från intervjuer. Begreppet analyseras med hänsyn till informanternas svar. Vad betyder arkitektonisk kvalitet? Hur tolkas, används och förstås kvalitetsbegreppet? Den andra avdelningen i artikeln handlar om kvalitetsbedömningar i arkitektur. Arkitektävlingar utnyttjas som belysande exempel på bedömningsprocess. Hur värderas och rangordnas arkitektur? Vad är det för kännetecken som ligger till grund för bedömningar av arkitektonisk kvalitet? Hur går kunniga praktiker tillväga för att avgöra kvalitetsfrågor?

Syftet med artikeln är tvådelat. Dels vill jag klargöra begreppsanvändningen genom att lyfta fram språkbruket bland arkitekter. Det är ett professionellt perspektiv på kvalitetsfrågor som redovisas. Språkbruk, gestaltning och bedömning är beroende av varandra. Dels är syftet att visa hur frågor om arkitektonisk kvalitet prövas i ett professionellt sammanhang. Som typfall används utpekandet av vinnare i arkitektävlingar. Juryn skall bland tävlingsbidragen hitta en bästa lösning på tävlingsuppgiften. Det är ett uppdrag som kräver att juryn rangordnar förslagen. En vinnare skall utses. Kvalitet ingår här i en bedömningsprocess som har starkt värderande inslag och som utgår från att förtjänster och brister visar sig i gestaltningen av tävlingsbidrag.

Att kvalitet är en central aspekt på design, arkitektur och stadsbyggnad är knappast ett kontroversiellt påstående. Alla aktörer brukar vara överens om att kvalitet är något viktigt, värdefullt och önskvärt. Kvalitet framträder därför vid en första anblick som en förenande ambition, gemensam för lekmän och professionella aktörer. Det finns ett allmänt gillande. Kvalitet är bra. Men hur överens är egentligen byggsektorns parter i kvalitetsfrågor? Vems kvalitetsuppfattning får genomslag i samhället? Hur skapas och bedöms kvalitet av arkitekter, byggherrar, fastighetsförvaltare, entreprenörer och brukare? Hur åstadkoms och kommuniceras kvalitet i planering, projektering och byggande?

Jag uppfattar kvalitet som ett öppet, värderande och tolkningsbart nyckelbegrepp som preciseras genom samtal, möten, debatter, förslag, normer, lagstiftning och via presentationer i tidskrifter. Sammanhanget påverkar förståelsen. Synen på vad som är arkitektonisk kvalitet har betydelse för både

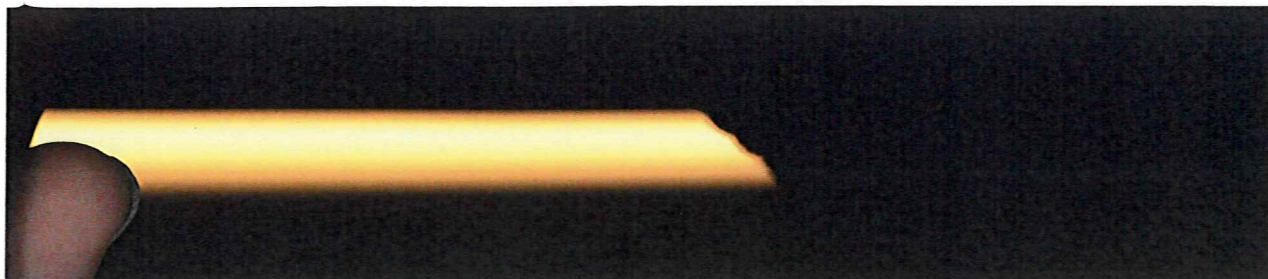
utformningen av projekt och bedömningen av miljöer, men också för de kvalitetshöjande åtgärder som genomförs i samhället. Det är ett skäl till att språkbruket behöver studeras. Kvalitetsbegreppet måste klargöras med hänsyn till språkbruket för att bli användbart i en teoretisk reflektion. Begreppsanalys har i denna mening en mycket praktisk och nyttig funktion genom att bidra till klarhet kring hur arkitektonisk kvalitet förstås beroende på sammanhang.

I professionell kvalitetssäkring förekommer tre moment; ett som definierar kvalitet, ett som åstadkommer kvalitet och ett som övervakar kvalitetsarbetet. Kvalitetsupplevelsen överläts till marknaden. Målet är att minimera fel och brister i projekterings- och produktionsprocesser. Kvalitetsarbetet flyttas därför fram från kontroll av produkter till designskedet i början av tillverkningsprocessen. Tanken är att kvalitet kan förutses genom kvalitetsbedömning på modeller över kommande produkter. Men arkitektonisk kvalitet är något mer än felfria leveranser och rätt måttatta ritningar. Noll fel är inte heller detsamma som god design och hög kvalitet i slutprodukten. Kvalitet måste vara ett positivt tillskott i miljön.

Kvalitet i design, arkitektur och stadsbyggnad kan sökas i en svårfångad och tolkningsbar kärna av föreställningar. Det finns inga entydiga och slutliga svar på arkitekturens grundläggande kvalitetsfrågor. Nya fall av god kvalitet uppstår ständigt. Kvalitetsuppfattningar varierar över tid, även hos dem som tror på en kärna av eviga värden. Denna dynamiska och komplexa dubbelhet i begreppsanvändningen blir tydlig när arkitekter ger sina personliga svar på frågor om vad som utmärker kvalitet i arkitektur.

Alla professioner bär på föreställningar om kvalitet inom sina verksamhetsområden. Arkitekter är därvid inget undantag. Kunskap i kvalitet förmedlas genom utbildning, övning och inskolning i yrkeskulturer. Arkitektutbildningen syftar till att utbilda en kår av arkitekter med gott omdöme i kvalitetsfrågor. Dessa ska kunna utveckla, värdera och identifiera goda lösningar på gestaltungsproblem. Den professionella bedömningen har ett tränat öga som kunskapskälla. Kompetens i kvalitet handlar både om att se, visa, rita och att kunna ange på vilka grunder som ett förslag är bättre än andra lösningar för någon eller några. Gestaltningförmåga och bedömarkompetens är två sidor av samma yrkeskunnande.

När kvalitet kopplas till professionella föreställningar får begreppet en kollektiv karaktär. Kvalitet är något mer än ett individuellt och subjektivt tyckande hos enskilda personer. Kvalitet som professionell praxis är länkad till rådgivning. Vi litar på kvalitetsomdömen som fälls av välutbildande och kunniga yrkesutövare. Lekmän kan bara uttala sig med trovärdighet om sina individuella kvalitetsupplevelser. Professionell kunskap framstår som extra

angeläget när målet är att åstadkomma hög kvalitet. För att kunna bevara sin trovärdighet måste professionella praktiker veta vad som utmärker goda arbetsresultat, kunna peka ut förebildliga lösningar och ange hur man bör gå tillväga för att uppnå önskat utfall. Kvalitet är i denna mening en fråga om metoder, regler och kunskap, tyst eller artikulerad i text.

Professionell praxis är att följa regler för hur kvalitet uppnås. David Hume påpekade redan 1776 att vad som är sämre och bättre smak avgörs med hänsyn till vissa regler. I en kärnfull mening noterar han att en smakdomare skall ha ett starkt omdöme förenat med förfinad känsla, förstärkt av övning, fullkomnat genom jämförelser och befriat från alla fördomar. Trovärdiga kvalitetsomdömen blir i detta fall beroende av kunskap i sak, hederlighet, kvalitetskriterier och bedömarnas personliga kvalifikationer. Det är naturligt att lita på omdömen från välutbildade personer som har lång erfarenhet på området och ett gott rykte.

1. Professionella kvalitetsuppfattningar

Kvalitet i arkitektur är en central frågeställning i regeringens *Förslag till handlingsprogram för arkitektur och formgivning* från 1997. Handlingsprogrammet innehåller ett särskilt avsnitt med rubriken »Vad är kvalitet«? Avsikten är att ringa in begreppet. Kvalitet ses som något positivt och föränderligt i samhället. »God kvalitet« är enligt handlingsprogrammet ett begrepp som:

- inte en gång för alla kan definieras,
- påverkas av erfarenheter, kunskaper och värderingar,
- är beroende av situation och tid,
- är utsatt för omvärderingar och förändrade uppfattningar,
- förutsätter ett fortlöpande ifrågasättande av behov, prioriteringar och lösningar,
- är länkat till gestaltningsidéer,
- inbegriper sammanvägning av krav till en helhet samt
- ger uttryck för vår tid, berikar tillvaron och kan anpassas.

Av beskrivningen framgår att regeringens handlingsprogram bär på ett värdeladdat kvalitetsbegrepp. Målet för kvalitetsarbetet, enligt detta synsätt, är att skapa tilltalande lösningar på gestaltningsproblem. Det som söks är »god kvalitet«. Vi får ett värdeladdat kvalitetsbegrepp. Kvalitet är en estetisk dimension som kan utpekas, utformas, bedömas och upplevas. Handlingsprogrammet lyfter fram sådana kvaliteter i formgivning och arkitektur som låter sig förmedlas genom förebilder, belysande exempel, intressanta fall och arkitekturkritik. Kvalitet i denna värderande mening avviker på ett intressant

sätt från det tekniskt orienterade kvalitetsbegrepp som dominerar kvalitetsarbetet i byggföretagen och i industrin. Båda kvalitetsuppfattningar har stöd i Plan- och bygglagen, PBL. Byggsektorn blir därigenom en mötesplats för två mycket olika kvalitetsbegrepp. Språkbruket är en källa till missförstånd. Ingenjörer och arkitekter är representanter för skilda synsätt.

År 1999 kompletterades PBL med estetiska föreskrifter (3 kap §§1 och 9). De nya reglerna var en direkt följd av regeringens handlingsprogram för arkitektur och formgivning. Enligt föreskrifterna skall byggnader ges en »estetiskt tilltalande« utformning. »Karaktersdrag« och »konstnärliga värden« skall tas tillvara vid ändringar. Planläggning skall ske med hänsyn till »estetiska värden«. Kvalitet i arkitektur blir här en bedömningsfråga som förutsätter att byggnader upplevs i ett platsspecifikt sammanhang.

Det tekniskt orienterade kvalitetsbegreppet i PBL (9 kap §9) är från 1994. Genom denna komplettering gjordes byggherren till en kvalitetsansvarig aktör i samhällsbyggandet samtidigt som lagen tillfördes föreskrifter om intyg och kontroll. Avsikten med regelförändringen var inte att få fram miljöer med god arkitektonisk kvalitet utan att minska antalet fel i byggandet. Kvalitetsansvaret ingår i ett synsätt som uppfattar kvalitet som egenskaper, funktioner och utföranden som kan mätas, säkras, protokollföras och kontrolleras. Kvalitetsarbetet har i detta fall »rätt kvalitet« som mål. Kvalitet handlar om att uppfylla krav och blir en fråga om felminimering. Målet är noll fel. Men det finns inga garantier för att felfria byggnader skapar positiva kvalitetsupplevelser hos brukare och besökare. Det går inte heller att mäta och räkna sig fram till ett objektiva mått på god arkitektur. I båda perspektiven uppfattas dock kvalitet som något bedömbart och eftersträvanvärt. Det är bra med noll fel, även om felfria ritningar inte kan framkalla upplevelser av arkitektonisk kvalitet i en byggd miljö.

Hur ser den professionella praktiken ut för arkitekter? Sättet att rita, pröva, bedöma, tala, tänka och skriva om kvalitet har en strukturerande verkan på hur begreppet förstås och kommuniceras. Kvalitetsbedömningar i arkitektävlingar är intressant ur detta perspektiv. Årligen utlyses sammanlagt cirka 100 arkitektävlingar i Norden. Juryns uppgift är att bland tävlingsbidragen finna en vinnare. Vi har intervjuat 17 arkitekter från Sverige, Norge, Finland och Danmark i samband med en studie av arkitektävlingar i Norden 2005 och 2006 (Kazemian, Rönn, Svensson, 2005). Informanterna valdes ut med hänsyn till deras personliga förstahandserfarenheter av arkitektävlingar och juryarbete. Vi sökte kunniga informanter som aktivt deltagit i många kvalitetsbedömningar som tävlande, arkitektdomare och företrädare för arrangörer.

En av intervjufrågorna handlade om kvalitet och hur detta nyckelbegrepp skall förstås i arkitektur. Intervjupersonerna ombads att beskriva sina kvalitetsuppfattningar. Informanterna förmedlar en professionell syn på begreppet arkitektonisk kvalitet. Här följer ett urval av typiska svar på kvalitetsfrågan:

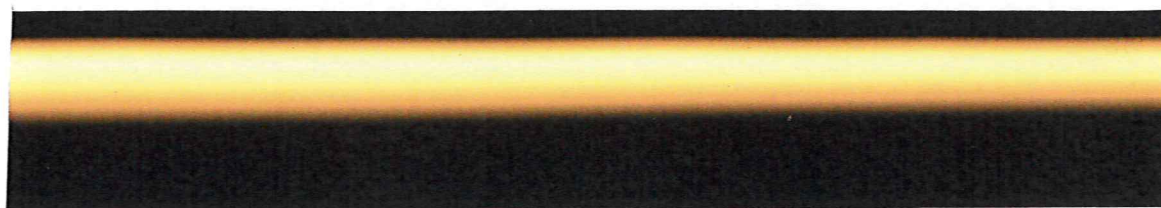
Kvalitet är för mig ett filosofiskt spørsmål. Jag håller mig till Vitruvius, som säger att arkitektonisk kvalitet handlar om estetik, funktion och konstruktion. Alla kan rita ett hus som fungerar och håller en viss tid. Men ett hus skall också vara vackert. Arkitektonisk kvalitet uppstår när estetik, funktion och konstruktion blir optimalt löst på samma gång, när allt är på plats. Jan Christiansen, arkitekt i Danmark, intervjusvar 2005.

Kvalitet är välfungerande byggnader som håller. Kvalitet betyder att byggnader skall hålla, vara beständiga, funktionella och bruksmässiga. God arkitektur handlar om att förse riket med fina och beständiga byggnader som byggnadsstyrelsen formulerade det en gång i tiden. Per Kallstenius, arkitekt i Sverige, intervjusvar 2005.

För mig handlar arkitektonisk kvalitet om hur man placerar ett hus på en tomt, hur man utnyttjar tomten, hur man skapar rumsligheter, hur man rör sig i en byggnad, hur man ser ut och ser in. Det handlar om formen, naturligtvis, och färgen, ljusbehandlingen. Har byggnaden kvalitet blir jag stimulerad, nyfiken och känner mig upplyft och positiv. Det påverkar mig på ett positivt sätt... sedan skall byggnaden dessutom fungera... En byggnad som har kvalitet skall fungera över tiden. Birgitta Holm, arkitekt i Sverige, intervjusvar 2005.

det är sådant som man känner och ser. Kvalitet måste fylla de krav som man har satt upp när det gäller funktioner och även ekonomi, det måste ju vara möjligt att åstadkomma... Det skall vara något som har ett eget liv och som sticker ut på något sätt. Arkitektonisk kvalitet handlar ofta om både att samspela med omgivningen, kontexten och att märkas och avvika i en positiv bemärkelse. Thomas Nordberg, arkitekt i Sverige, intervjusvar 2005.

På en grundläggande nivå handlar kvalitet om normer och krav som skall uppfyllas i byggandet. Men över denna nivå så finns det en märkvärdigt subjektiv sida som handlar om bedömningar, estetik och personliga insikter... Kvalitet är något mer än krav som skall uppfyllas... det ligger en viss mystik i begreppet arkitektonisk kvalitet. Kanske har det med tiden att göra. Vi ser arkitekturen genom våra mentala ögon. Matti K Mäkinen, arkitekt i Finland, intervjusvar 2006.

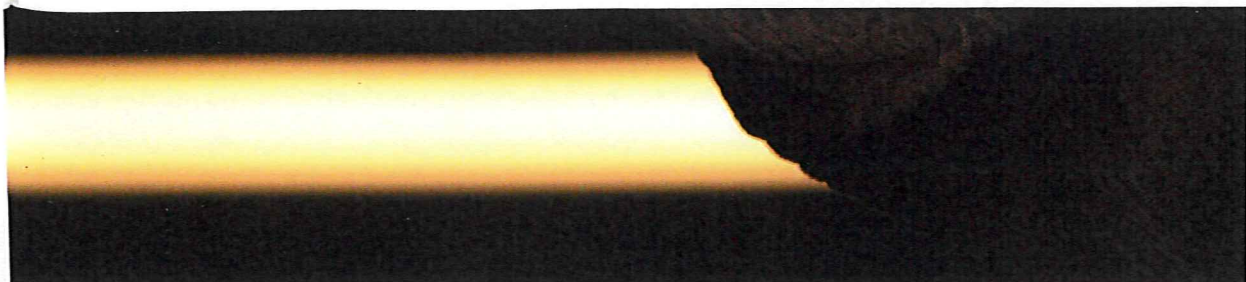
Arkitektonisk kvalitet är ett tudelat begrepp. Dels är arkitektonisk kvalitet uttryck för en yrkespraktik. Dels är kvalitet en subjektiv bedömning som kan variera över tid. Arkitektonisk kvalitet som yrkespraktik är resultat av ett spjutspetskunnande som får sitt rätta värde i efterhand... I historiens ljus råder det ofta konsensus om kvalitet i arkitekturen. Arkitektonisk kvalitet har i detta perspektiv byggnader som överlevt tidens skiftande bedömningar. Den subjektiva sidan av arkitektonisk kvalitet är ett uttryck för gillande. Arkitektonisk kvalitet har alla goda lösningar som uppskattas av professionellt duk-tiga arkitekter. Mikael Sundman och Pekka Pakkala, arkitekter i Finland, intervjusvar 2006.

Quality is about the perfection and satisfaction we receive of a product. We used to talk about the quality of a product that is the degree of satisfaction and desire. Architectural quality for me is not only the quality of building it is the design quality of it. Architectural quality has always been about making a surprise. It means a new kind of combination of traditional materials but they are set together in a way, which cause feeling of satisfaction to one who is experiencing that space. It is dealing with interpretation of factors that might not was known before. Paula Huotelin, arkitekt i Finland, intervjusvar 2006.

Quality is a practical question. It is difficult to separate different qualities from each other but still we can talk about architectural quality, technical quality or functional quality. For instance quality can be seen as practical that can be separated from architectural or functional. As architects we should be able to distinguish and include all these qualities and be more responsible to them as architectural quality as a whole. Teemu Kurkela and Jussi Murole, arkitekter i Finland, intervjusvar 2006.

Arkitektonisk kvalitet handlar om hur de som använder byggnaden upplever den miljömässigt, visuellt. Bra kvalitet får t.ex. de boende att känna sig 'begeistrade' över byggnaden. Kvalitet är den optimala samordningen av estetik, funktionalitet och material. Kvalitet betyder att det är en god produkt som väl utnyttjat förutsättningarna för projektet. Kvaliteten har också med hållbarheten på byggnaden att göra, en byggnad skall klara sig i mer än 10–15 år. Arkitektonisk kvalitet innebär att byggnaden är vacker i ett längre perspektiv. Flemming Decihmann, arkitekt i Danmark, intervjusvar 2005.

Jag är inte vän av definitioner, som vissa kvalitetsforskare kommer med, som säger att kvalitet handlar om att leverera ett ting som är samma som det man har beställt. Enligt det kvalitetsbegreppet kan en Mercedes vara av samma

kvalitet som en Lada. Om det man har beställt är en Lada och får en Lada så är kvaliteten god. Det tycker jag är ett olyckligt bruk av kvalitetsbegreppet. Det är ju meningslöst. För mig handlar arkitektonisk kvalitet om en helhet. Arkitektonisk kvalitet är en slags totalitet där både det rent estetiska, men i lika hög grad det funktionella bildar en helhet med byggbarhet, ekonomi, materialbruk. Per Rygh, arkitekt i Norge, intervjusvar 2005.

Kvalitet betyder att projektet måste fungera. De funktionella, strukturella och tekniska lösningarna i projekt måste fungera ... En lärare på skolan sade att 'god arkitektur skall läcka'. Med det menade han att nyskapande och innovativa lösningar inte är så lätt att kombinera med tekniskt fungerande lösningar. Han ansåg därför att det är viktigt att rita detaljer som håller ... Det är ju viktigt att projektet håller, samhället ändras liksom det arkitektoniska formspråket, men de tekniska lösningarna skall vara någorlunda stabila över tid. Kjell Beite, arkitekt i Norge, intervjusvar 2005.

Jag gick i skolan i en tid då arkitektonisk kvalitet var detsamma som ett sammanhang mellan funktion, konstruktion och form ... Kvalitet är omsorgsfullhet från detalj till huvuduppläggning ... Nu har en sak kommit till, arkitektur skall väcka en typ av uppmärksamhet som jag är inte är så begeistrad för. De innebär aggressiva och innehållslösa former ... Avståndet mellan grafik och färdigt hus är mindre idag. Förr fick jag börja juryssammanträdandena med att varna för att det var osäkert hur ett projekt skulle se ut i verkligheten, idag kan man realisera rena science fictionprojekt. Gaute Baalsrud, arkitekt i Norge, intervjusvar 2005.

Kvalitet är angivelse av nivå: hög, låg eller mellan. Kvalitet är en standard, en ambitionsnivå som skall uppfyllas. Arkitekturtävlingar gör byggherren för att man vill ha någonting extra, något som ger mer värde. Arkitektonisk kvalitet: Funktionsbegreppet är grunden för god arkitektur. Arkitektonisk kvalitet är när form, funktion och teknik är på plats som en helhet och förhåller sig till omgivningen. Det skall vara en anpassning till platsen, inget landmärke om det ej är meningen, som till exempel operabyggnaden i Oslo. Kvalitet kan också väcka debatt och känslor. Man behöver inte gilla huset. Arkitekt i Norge, anonymt intervjusvar 2005.

Svaren ger en god bild av hur begreppet arkitektonisk kvalitet förstås av arkitektprofessionen. Det är personer med stor vana från professionella kvalitetsbedömningar som här redovisar sina uppfattningar. Följande fem teman i sättet att tolka kvalitet kan lyftas fram med utgångspunkt från intervjudata:

Begreppet kan, för det första, i Vitruvius anda ses som en odelbar helhet

av form (venustas), funktion (utilitas) och konstruktion (firmitas). Det är en 2000-årig tradition som visat sig vara en mycket livskraftig föreställning, en kanon till eftervärlden som arkitekter ständigt återvänder till i sina uppdrag. God arkitektur är en kombination av form, funktion och konstruktion. Kvalitet syns i sättet som helheten är sammanfogad.

För det andra förstås arkitektonisk kvalitet som ett förhållande till platsen och dess speciella förutsättningar. Sammanhanget är avgörande för bedömningen. Arkitektonisk kvalitet får hus som stämmer i relation till en omgivande infrastruktur, bebyggelse och landskap.

För det tredje är begreppet länkat till ett mystiskt och svårförklarat estetiskt drag i arkitekturen. Kvalitet är en överraskande upplevelse av något bra i miljön, en personlig känsla av gillande som återfinns i konstnärligt gestaltade lösningar på gestaltungsproblem.

Arkitektonisk kvalitet är, för det fjärde, en fråga om tidlösa värden och tidstypiska uttryck. Originalitet och nyhetsvärde får sitt rätta värde i efterhand. Det skall finnas något förbildligt i arkitekturen som överlever tidens skiftande modeströmningar. Kvalitet ses som resultat av professionella utpekanden och erkännanden. Det är ett skäl till att arkitekturhistorien ses som en levande, användbar och aktuell kunskap för praktiserande arkitekter.

För det femte har arkitektonisk kvalitet en praktisk bruksaspekt. Kvalitet tillskrivs byggnader och miljöer, som fått ett ändamålsenligt formspråk och som uppfyller tekniska kravspecifikationer. En flersidig nytta framträder som kännetecken på god arkitektur. Estetik och teknik skall ha samordnats i en praktisk lösning. Kvalitetsbedömningen blir både en praktisk fråga om material, konstruktion, hållbarhet, nytta och en prövning av hur väl utformningen stämmer till rumsliga behov hos verksamheter och berörda brukargrupper.

2. Bedömningspraktik

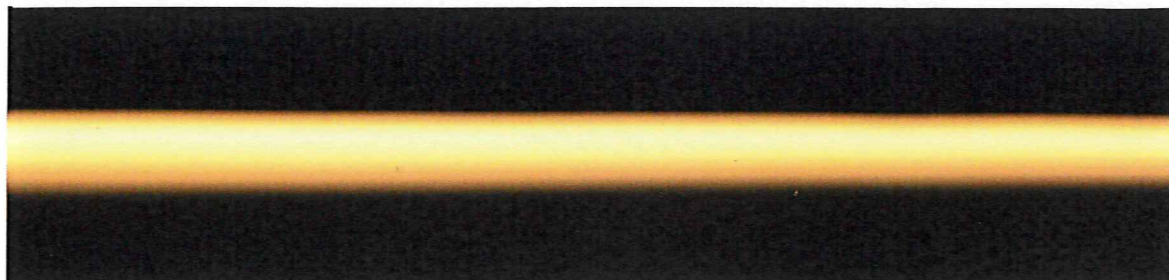
Det finns två grundläggande kvalitetsfrågor som hela tiden återkommer och som bedömare av arkitektur därför är tvingade att avgöra (Kazemian, Rönn, 2006). Gemensamt för dessa grundfrågor är att bedömningen av kvalitet ingår i ett värderande sammanhang. Det räcker inte med att ha en uppfattning i kvalitetsfrågorna eller att kunna identifiera och beskriva kvaliteter. Grundfrågorna avkräver dessutom varje professionell bedömare ett aktivt ställningstagande. Frågeställningarna är:

- 1) Är x tillräckligt bra?
- 2) Vilket är bäst av x1 och x2?

Den första grundfrågan förutsätter att det finns någon form av kvalitetsnivå som bedömningsobjektet prövas mot, eller i förhållande till. Kvalitetsbedömningen får en karaktär av »tillståndsgivning«. Det finns en »makt« som faller avgöranden. Ett antal mål och krav måste uppfyllas på ett godtagbart sätt. Ett bedömningsobjekt som inte är tillräckligt bra skall följaktligen bli underkänt på grund av sina kvalitetsbrister. Grundfrågan utmynnar i en bedömningspraxis som bildar ett triangeldrama mellan (a) bedömare/beslutsfattare, (b) bedömningsobjekt och (c) kvalitetsnivå. Det objekt som blir föremål för kvalitetsbedömningen måste kunna ses som godtagbart för att gå vidare till nästa steg. Kvar till slutbedömningen i arkitektävlingar finns därför enbart tävlingsbidrag som en jury funnit ha lämpliga lösningar på tävlingsuppgiften. Förutsättningen är att förslaget lämnats in i tid och uppfyller baskraven i tävlingsprogram. På motsvarande sätt gäller att ansökningar om bygglov måste uppfylla ett antal föreskrifter i Plan- och bygglagen, PBL, för att byggnadsnämnden skall ge bygglov. Bedömare är bygglovsarkitekter vid stadsbyggnadskontor.

Arkitektoniska lösningar kvalitetsbedöms i flera olika sammanhang. Vid institutioner för arkitektur och stadsbyggnad prövar lärare om examensarbeten är tillräckligt väl utförda för att de skall godkännas och därigenom kunna läggas till grund för arkitektexamen. Den kvalitetsnivå som arkitektelever bedöms utifrån är en kombination av målsättningar, föreskrifter och professionella föreställningar om vad som kännetecknar goda lösningar. Kvalitetsnivån får i detta fall sökas i utbildningsmål som formulerats lokalt av institutionsstyrelser och i de krav på arkitektexamen som regeringen skrivit in i högskoleförordningen (SFS:100) och som riksdagen fastställt i högskolelagen. Därtill kommer direktiv från EU (EG-direktiv 85/384) med kunskapskrav som studenter skall uppfylla för att erhålla examen i arkitektur. Av beskrivningen följer att kvalitetsnivån inte består av några entydiga och lätt mätbara föreskrifter utan baseras på en serie tolkningar av mål, formella krav och visad förmåga i projektarbeten. Eleverna skall redovisa uppgifter som bedöms av lärare och inbjudna gästkritiker.

Vid kommunala byggnadsnämnder och stadsbyggnadskontor finns enheter med arkitekter som har i uppgift att pröva om bygglovsansökningar är tillräckligt bra för att bygglov skall utfärdas. Kvalitetsnivån bestäms i detta fall av krav i detaljplaner och i PBL:s föreskrifter. Också dessa regelverk ger en tolkningsbar kvalitetsnivå. Bygglovsansökan skall prövas i ett lokalt sammanhang, där generella regler stäms av mot en bestämd byggplats. Byggnader är platsbundna objekt i offentliga uterum. Den långa livslängden gör att platsen och dess förutsättningar blir en viktig utgångspunkt för kvalitetsbedömningen av byggprojekt. Som en extra försvårande omständighet tillkommer

att lagstiftningen innehåller två principiellt helt olika kvalitetsbegrepp; ett tekniskt orienterat kvalitetsbegrepp och ett estetiskt präglat kvalitetsbegrepp. Den kvalitetsnivå som bygglovsansökningar skall prövas mot består således både av krav på byggnadstekniska egenskaper, som är mätbara och estetiska föreskrifter, som är bedömbara. Den estetiska dimensionen förutsätter att bygglovsansökan ses i en kontext som kräver individuella hänsyn och känedom om lokala förhållanden. Det finns något unikt i arkitekturen. Även förhandsbesked kräver platsspecifika överväganden.

Vilket som är bäst av x1 eller x2 utgör den andra grundfrågan, som måste kunna besvaras på ett trovärdigt och säkert sätt av professionella bedömare. Arkitekter tränas i att kvalitetsbedöma alternativa lösningar. Gestaltning, val och värdering bildar en helhet. Att bedöma kvalitet ingår arkitekternas yrkeskunnande. Förmågan att ge välgrundade råd till byggherrar, när det finns flera förslag att ta ställning till, är ett tecken på professionell kompetens. Det som söks är inte »rätt kvalitet« utan »god arkitektur« och en »passande lösning«. Här finns ett värderande tvång inbyggt i bedömningspraxis. Utan värdering och jämförelse går det inte heller att ange vilka förslag som är bättre eller sämre och vilken lösning som har det bästa helhetsgreppet på uppgiften. Både gestaltning och bedömning styrs av motiv, mål, krav och idéer. Det värderande inslaget i kvalitetsbedömningen är i själva verket en nödvändig förutsättning för att professionella praktiker skall kunna se förtjänster och kvalitetsbrister i förslag, utveckla lösningar och ge trovärdiga råd till byggherrar och beställare. Det måste finnas bedömbara kännetecken på goda lösningar. Kriterier på kvalitet och bedömningskompetens är båda förutsättningar för att goda råd skall kunna ges till beställare av arkitekttjänster.

Kvalitetsbedömningar förmedlar en värderande inställning till arkitekturen. Ett förslag måste helt enkelt ses som bättre än andra lösningar när vinnare skall utses i arkitekttävlingar. Den intressanta följdfrågan blir vad som styr besluten och hur professionella personer går tillväga för att komma fram till trovärdiga ställningstaganden i valsituationer. Varför är x1 bättre än x2? Kvalitetsfrågan resulterar i en bedömningspraktik som innehåller fem komponenter: (a) bedömare, (b) förslag x1, (c) förslag x2, (d) kvalitetskriterier och (e) rangordning. Fram träder en bedömningsprocess som innehåller bedömare/ beslutsfattare som har till uppgift att värdera minst två alternativa lösningar på en uppgift med utgångspunkt från ett antal kvalitetskriterier. Målet är att göra en så trovärdig, rättvis och säker rangordning som möjligt av förslagen.

Jämförelse är den metod som styr utfallet av bedömningen. Kvalitetskriterier bestämmer vad som skall jämföras. Kriterierna styr bedömarens uppmärksamhet och pekar ut vad som är viktiga aspekter, både i förslagen

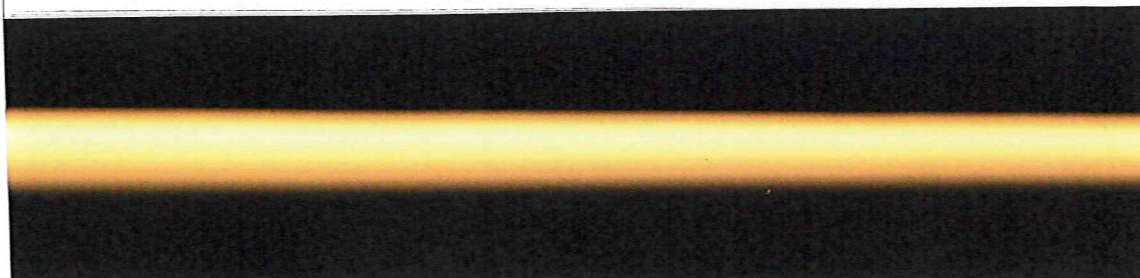
och i jämförelsen av dem. Hur jämförelsen sedan görs beror på uppgiftens karaktär och omfattning. Det klassiska sättet att avgöra konstnärliga prestationer är att använda sig av ett juryförfarande. Rangordningen kommer därmed att spegla kvalitetsuppfattningar hos flera bedömare. Individuella skillnader utjämnas. Juryförfarandet är i sig ett sätt att bidra till ökad likhet i kvalitetsbedömningar.

Exempel: Arkitektävlingar som bedömningsprocess

Arkitektävlingar är exempel på bedömning där en grupp kompetenta personer blivit utsedda till juryledamöter med uppgift att bland tävlingsbidragen finna en bästa lösning. Förslagen är anonyma för juryn. Bedömningen går ut på att komma fram till en vinnare i tävlingen. Valet sker stegvis. Juryn diskuterar sig fram till vilken av lösningarna som bäst svarar mot tävlingsuppgiften. Goda förslag lyfts fram i diskussionen. Dåliga lösningar sorteras bort. Denna kvalitetsbedömning görs med utgångspunkt från de krav och önskemål som finns angivna i tävlingsprogrammet. Här finns också professionella tolkningar av förslagen som bygger på »tyst kunskap« och som har betydelse för rangordningen. Kvar till slutbedömningen finns en handfull tävlingsbidrag som juryn funnit vara goda lösningar. Bedömningen är ett sökande efter framtida arkitektoniska kvaliteter. Vinnare blir det förslag som juryn enas kring. Konsensus är ett tecken på att juryn hittat den sammantaget bästa lösningen på tävlingsuppgiften.

Juryn består av arkitektdomare och företrädare för arrangören. Arrangören utser ordföranden, sekreterare och tävlingsfunktionär. Arkitektdomarna i juryn utses av arkitektorganisationerna¹. Minst en tredjedel av ledamöterna skall ha samma kompetens som de tävlande (Direktiv 2004/18/EG). Tävlingsfunktionären har i uppgift att sköta kontakterna mellan juryn och de tävlande. Eventuella ofullkomligheter i tävlingsprogrammet kan på detta sätt avhjälpas i efterhand utan att anonymiteten bryts. Funktionären har tystnadsplikt och ser till att alla tävlande får tillgång till samma information.

Genomförandet varierar med hänsyn till tävlingsuppgift och tävlingsform. Det tar från 4 till 11 månader att genomföra en tävling, enligt arkitektförbundet i Finland. Dessa tidsramar inbegriper programarbete, utvecklingen av tävlingsbidrag och juryns behandling av förslagen. En tävling med riktade inbjudningar (inbjuden tävling) omfattar i regel 3–6 deltagare. Öppnar tävlingar är mer omfattande och kan innehålla från 30 till 300 förslag. Det behövs vanligen 5 jurymöten för att komma fram till pristagare i öppna tävlingar. Inbjudna tävlingar ger en enklare bedömningsprocess. Ibland räcker det med 3–4 möten för att utse en vinnare. Mellan juryns sammanträden

hålls arbetsmöten då ledamöterna träffas i mindre grupper för att tränga in i förslagen och förbereda nästa jurymöte.

Arkitektdomarna har i uppgift att beskriva förslagen på ett begripligt sätt för arrangörens juryledamöter. Presentationen handlar om att peka ut fördelar och brister i tävlingsbidragen. Därefter påbörjas rangordningen. Varje ledamot väljer ut några favoriter för vidare prövning. Om det är svårt att enas i slutomgången brukar juryn diskutera saken en gång till. I det fall som juryn förblir oenig riskerar tävlingen att inte bli slutförd. Vanligtvis finner juryn en vinnare bland tävlingsbidragen. Det finns en belysande statistik i Finland. 1999–2000 genomfördes 66 tävlingar i Finland, 14 öppna tävlingar och 52 inbjudna tävlingar. Det var enbart i två öppna tävlingar som juryn inte kunnat enas om en vinnare. Om det sedan är »rätt« vinnare som blivit utsedda kan diskuteras. Men det är i vart fall inte svårt för juryn att bland förslagen hitta en handfull goda lösningar. Svårigheten ligger främst i att rangordna etta och tvåan. Ett tävlingsbidrag innehåller sällan lösningar som är överlägset bäst på alla punkter.

Juryns bedömning av tävlingsbidragen utgår från tävlingsprogrammet och dess krav. Så ser utgångspunkten ut. Men hur går juryn tillväga? Vilka steg ingår i bedömningsprocessen? Vad är det för kvalitetsfrågor som diskuteras på juryns möten? Informanterna i Norden ger en bild av kvalitetsbedömningen som en process i sex avgränsade steg:

1. Inlämningskontroll: Juryn börjar bedömningen med att gå igenom inlämnade förslag. Det är en formell kontroll.² Tävlingsbidragen skall ha lämnats in i tid och uppfylla programkraven för att få vara med i tävlingen. I öppna tävlingar kan det vara många förslag som sorteras bort redan i inlämningskontrollen.

2. Arbetsordning och instudering: Juryn bestämmer hur arbetet skall läggas upp och börjar bekanta sig med förslagen. Ledamöterna vandrar omkring i lokalen, enskilt eller gruppvis, för att studera de upphängda tävlingsbidragen. Vanligtvis tillsätter juryn arbetsgrupper (utskott) inom sig med uppgift att specialgranska förslagen och förbereda kommande möten. Tävlingsuppgiften avgör behovet av arbetsgrupper och expertstöd. Kostnadskalkyler används i slutbedömningen för att se om det finns några avgörande ekonomiska skillnader mellan tävlingsbidrag.

3. Urval och preliminär bedömning: Arkitektdomarna i juryn gör en första kvalitetsbedömning av förslag, ofta i samråd med tävlingssekreteraren. Det är en professionell granskning som utmynnar i ett urval av förslag som

bedöms ha lämpliga lösningar på tävlingsuppgiften. Kvarvarande tävlingsförslag redovisas för juryn i sin helhet. Bedömningen är preliminär och processen är öppen till sin karaktär i början. Ledamöterna kan gå tillbaka och återta förslag som sorterats bort.

4. Presentation av intressanta tävlingsbidrag: Arkitektdomarna i juryn gör en neutral och saklig beskrivning av tävlingsbidrag som har intressanta svar på tävlingsuppgiften. Listan kompletteras vid behov efter diskussion i juryn. Ledamöterna lyfter fram sina speciella favoriter. Därefter sker en värdering av utpekade förslag. Det gäller att identifiera kvaliteter bakom grafiskt förförande presentationer av miljöer, vackra illustrationer och befolkade fotomontage. Arkitektdomarna har ett särskilt pedagogiskt ansvar för kvalitetsbedömningen. En tätgrupp av förslag börjar nu utkristalliseras i tävlingen.

5. Rangordning: Nästa gång juryn träffas brukar det finns ett förslag till rangordning av tävlingsbidragen, som underlag för juryns diskussion. Kravet på att finna en vinnare leder till att ledamöterna tvingas till värderande ställningstaganden. Det uppstår »ett skarp läge« i juryn när ledamöterna avkrävs personliga överväganden. Särskilt svårt kan det vara att skilja på de bästa förslagen. Ett bidrag är sällan överlägset på alla punkter. En del detaljer är lättare än andra att avhjälpa i ett kommande uppdrag. Juryn måste därför väga in hur förslagen kan vidareutvecklas och göra en framtidsinriktad helhetsbedömning. I öppna tävlingar skall juryn utse 1:a pris, 2:a pris, 3:e pris samt eventuella inköp och hedersomnämning. Prissumman skall sedan fördelas på pristagarna. I inbjudna tävlingar räcker det med att utse vinnare eftersom deltagarna i detta fall får samma ersättning.

6. Beslut och arkitekturkritik: Juryn avslutar kvalitetsbedömningen genom att utfärda en rekommendation till arrangören och redovisa vinnare, pristagare och tävlingskritik. I beslutet ingår att vinnaren skall erhålla projekteringsuppdraget. Juryutlåtandet innehåller två typer av tävlingskritik; dels en allmän kritik av tävlingen, dels en individuell arkitekturkritik av prisbelönade lösningar på tävlingsuppgiften. Juryn tar ibland upp så många brister i vinnande förslag att valet framstår som förvånande. Men kritiken skall läsas som råd inför ett påföljande projekteringsuppdrag. Det är kritikens framåtblickande funktion som gör att juryn lyfter fram oklarheter hos vinnaren, brister i förslaget som behöver bearbetas i genomförandefasen.

Beskrivningen anger hur bedömningsprocessen *är* organiserad i tävlingar, men också hur bedömningen *bör* läggas upp för att juryn bland förslagen skall finna en vinnare, ett förslag som har den sammantaget bästa lösning på tävlingsuppgiften. I arkitekttävlingar finns krav på att juryn att enas om en vinnare i denna bedömningsprocess. Reservationer i juryns beslut tyder på tveksamheter, även om orsaken kan spåras tillbaka till oklarheter i tävlingsprogrammet.

Enighet ses som något positivt i sig i arkitekttävlingar. Konsensus betyder för intervjuade arkitekter att juryn har funnit en sammantaget bästa lösning på tävlingsuppgiften. Denna uppfattning formuleras så här av några informanter i Sverige, Finland, Norge och Danmark:

... det som ger juryn rätt att tro rätt förslag vunnit är enighet i juryn. I det ögonblick tävlingen är avgjord så måste ett förslag vara bäst. Det är juryns uppgift att hitta rätt vinnare, så är det. Om juryn pekat ut ett förslag som det bästa så är det rätt vinnare. Gaute Baalsrud, arkitekt i Norge, intervjusvar 2005.

Juryn arbetar tillsammans mot ett mål. Juryn skall komma fram till bästa förslag. Bli det oenighet så bearbetar man den frågan på vägen ... Om det föreligger osäkerhet kring ett förslag så försöker juryn reda ut oklarheterna. Därigenom blir 'rätt' projekt vinnare. Tvivel elimineras på vägen. Det blir ett naturligt utvecklingsförlopp i juryns arbete. Flemming Decihmann, arkitekt i Danmark, intervjusvar 2005.

I det fall som en enig jury ger ett första pris och rekommenderar genomförande av projektet så kan byggherren känna sig lugn och förverkliga planerna. Tävlingar ger i denna mening både trygghet och ett bra underlag för vidare åtgärder. Mikael Sundman och Pekka Pakkala, arkitekter i Finland, intervjusvar 2006.

Det kan se olika ut, i vissa tävlingar höjer sig ett förslag tydligt över de övriga och då är juryn övertygad. I det vanliga fallet måste man ta ställning till ett antal förslag som alla har vissa brister och då handlar det om vilket förslag som ger de bästa förutsättningarna att arbeta vidare med. Vilka brister som man ser går att rätta till? Vilket förslag har samtidigt de största positiva egenskaperna? När en jury kommer fram till sitt beslut så är man övertygad om att det är det rätta beslutet. Thomas Nordberg, arkitekt i Sverige, intervjusvar 2005.

Oenighet i juryn framhålls som avskräckande exempel i tävlingar:

Ett av de värsta fallen var 1984 års tävling om Helsingfors centrum, en tävling som jag en gång i tiden tog initiativ till. Juryn kunde inte enas om en vinnare i tävlingen. Situationen lämnades öppen. Det blev tre andrapristagare. Ingen fick jobbet. Det var en sorglig historia. Juryn måste undvika liknande situationer och se till att en vinnare utses i tävlingen. Matti K Mäkinen, arkitekt i Finland, intervjuvar 2006.

Avslutande diskussion

Jag har i artikeln försökt skapa klarhet i begrepps användningen och visat hur kvalitetsfrågor prövas av professionella praktiker. Det är arkitekternas kvalitetsuppfattningar som preciseras i texten. Avsikten har varit att lyfta fram hur kvalitetsbegreppet förstås och används i arkitekturens bedömningsprocesser. Grundläggande kvalitetsfrågor länkas till en bedömningspraktik. Av intervjudata framgår att arkitektonisk kvalitet är ett begrepp som ges flera olika betydelser. Bedömningen pendlar från ett estetiskt och konstnärlighet förhållningssätt över till att se kvalitet som en fråga om teknik och praktiskt utförande. Det speglar ett sätt att se på kvalitetsfrågor som enligt min mening är typisk för arkitekter som profession.

Granskaren av artikeln tyckte att intervjuerna gav uttryck för ett oklart språkbruk och en professionell osäkerhet i bedömningen av tävlingsbidrag. Alla beslut uppfattades som bra av informanterna så länge juryn är enig. På denna punkt gör vi olika tolkningar av intervjudata. Jag tror att mångfalden i sättet att förstå arkitektonisk kvalitet finns inbyggt i arkitektur som kunskapsfält. Såväl gestaltungsproblem som arkitektoniska lösningar är osäkra och komplexa till sin karaktär. Arkitekttävlingen visar hur en och samma uppgift kan angripas på många olika sätt. Därför framträder också kvalitetsbedömning som ett i grunden osäkerhet sökande efter goda lösningar på gestaltungsproblem. Det finns helt enkelt inga entydiga svar på arkitekturens grundläggande kvalitetsfrågor. Att hantera komplexa sammanhang är i sig ett tecken på professionell kompetens. Jag tror således att kunskapsfältet präglas av en genuin osäkerhet som återspeglas i intervjudata.

Den andra punkten som granskaren tar upp handlar om på vilken grund som vinnare utses i tävlingar. Vad är det som får juryn att känna trygghet i valet? Min hypotes att juryns bedömning baseras på kompetens och konsensus. I uppdraget ingår att juryn skall enas om en vinnare. Oenighet bland ledamöterna ses som något farligt, ett misslyckande. Genomförandet riskeras. Detta tror jag är orsaken till att juryn i normalfallet enas om en vinnare. Kompetens handlar här om att arrangören skall kunna lita på arkitektdomarna i juryn och

känna förtroende för deras kvalitetsbedömning av tävlingsförslagen. Det förutsätter att arkitekterna i juryn är professionella praktiker med gott omdöme i kvalitetsfrågor. Ansvaret för att arkitektdomarna uppfyller kompetenskraven ligger på arkitektorganisationen, som utser professionens företrädare i juryn. Tävlingsinstrumentet förvaltas av arkitektkåren som har ett intresse av systemet behåller sin legitimitet i samhällsbyggandet.

Några informanter påpekar att platsen och dess inneboende förutsättningar är en avgörande utgångspunkt för kvalitetsbedömningar i arkitektur. Byggd miljö har platsbundna kvaliteter som finns i ett offentligt rum. Därmed uppträder flera legitima intressen i uttolkningen av kvalitet. Arkitektonisk kvalitet är inte enbart en fråga för praktiserande arkitekter, byggherrar och fastighetsägare. Också brukare, besökare och medborgare har rätt att göra sin stämma hörd. Stadsbilden tillhör alla. Ett möte med skilda infallsvinklar uppstår. Arkitekturen är ett gemensamt »vardagsrum«. Därför bör inte heller arkitektkåren ha ensamrätt på hur kvalitetsbegreppet skall förstås, tolkas och gestaltas.

Frågor om arkitektonisk kvalitet behöver ständigt diskuteras och prövas på ett mångsidigt sätt utifrån varierande utgångspunkter. Det finns ingen grupp i samhället som har monopol på kvalitet i arkitektur och stadsbyggnad. Men det betyder inte att alla kvalitetsomdömen har samma trovärdighet. Vi har skäl att ställa högre krav på professionella omdömen jämfört med uttalanden från lekmän.

Enligt min mening har arkitekterna ett särskilt ansvar för kunskapsutvecklingen på kvalitetsområdet. Det är praktik, metodik och teori som avgör i vilken grad som arkitekter som profession kan ge trovärdiga svar på arkitekturens grundläggande kvalitetsfrågor. Förutsättningen är att kvalitet kan kommuniceras, framställas och bedömas. Då måste det gå att finna trovärdiga svar på kvalitetsfrågor. Tävlingstraditionen utgår också från att kvalitet i arkitektur är ett bedömbart fenomen. Det är i ljuset av ett sådant synsätt som oklarheter i språkbruket och en mångtydlig begreppsanvändning framträder som ett forskningsproblem. Men utan arkitekturintresserade beställare kommer inte goda lösningar att lämna ritbordet.

Magnus Rönn (1950) är docent vid Arkitekturskolan i Stockholm. Han är utbildad till arkitekt vid Chalmers Tekniska Högskola i Göteborg och disputerade 1990 vid Arkitektursektionen. Sedan 1995 är Magnus Rönn verksam vid Arkitekturskolan i Stockholm som forskare och lärare. För närvarande leder han en livaktig forskargrupp, arc•plan, som består av seniorforskare och doktorander vid Arkitekturskolan.

E-post: magnusr@arch.kth.se

NOTER

1. Finland skiljer sig från övriga länder i valet av arkitektdomaren i inbjudna tävlingar. Här är det de tävlande som väljer arkitektdomare och inte arkitektorganisationen.
2. Enligt §10 i finska tävlingsreglerna *skall* ett tävlingsförslag diskvalificeras om det (a) inte håller sekretessen, (b) inte inlämnats i den ordning som tävlingsprogrammet anger, (c) av juryn enhälligt ansetts vara omoget, (d) saknar handling som krävs enligt tävlingsprogrammet, såvida inte denna brist anses vara av sekundär betydelse för bedömningen av förslaget. Enligt reglerna *kan* förslag diskvalificeras om namnkuvert saknas eller inte inlämnats till juryn inom föreskriven tidpunkt.

LITTERATUR OCH KÄLLOR

Arkitektonisk kvalitet och PBL, samband och reformbehov, Karlskrona: Rapport 1997:1, Boverket.

BEIM A. (2003). »Forskningsfelt: Arkitektonisk kvalitet«, *Arkitekten Magasin*, Nr 9.

Framtidsformer: Förslag till handlingsprogram för arkitektur & formgivning, (1997) Stockholm: Arbetsgruppen för arkitektur och formgivning.

HAGELQVIST S. (2006). »Estetisk kvalitet i stadsplaneprojekt« i *Arkitekturens kvalitetsfrågor*, Stockholm, TRITA-ARK-Forskningspublikationer 2006:8.

HUME D. (1962). *Liv, tragedi och smak*. Uppsala: Bokgilletts förlag.

JOHANSSON A. (2001). *Är det alltid rätt person som vinner? Bedömnings reliabilitet och validitet inom bedömningsorterna acroski och rytmisk gymnastik*, Umeå: Pedagogiska institutionen, Umeå Universitet.

JOHANSSON R., RÖNN M., WERNER I-B. (2005). *Om kvalitet i arkitektur*, Stockholm: TRITA-ARK-Forskningspublikation 2005:1, KTH.

KAZEMIAN R., RÖNN M., SVENSSON C. (2005). *Jämförande analys av arkitektävlingar*.

Erfarenheter från tre nordiska länder. Stockholm: TRITA-ARK-Forskningspublikationer 2005:3, KTH.

KAZEMIAN R. RÖNN M. (2005). *Arkitekturens kvalitetsfrågor*, Stockholm: TRITA-ARK-Forskningspublikationer 2006:8.

LEHTONEN H. (1993). »Om kvalitetsbegreppets meningsfullhet i arkitektur och byggande«, *Nordisk Arkitekturforskning*, nr 4.

LUNDEQUIST J. (1992). »Kvalitetsbegreppets två dimensioner« i *Arkitekturmuseets årsbok*, Stockholm: Arkitekturmuseet.

NYGAARD E. (2002). »Arkitektonisk kvalitet – et forsøg på en kortfattet definitione«, *Nordisk Arkitekturforskning*, Nr 1.

RÖNN M. (2003). »Om kvalitetsföreställningar i gestaltande processer«, *Nordisk Kulturpolitisk Tidskrift*, Nr 1.

RÖNN M. (1995). »Designomdömen och industrihusprojekt«, *VEST*, Nr 1.

SVENSSON C. (2006). »Bedömning av arkitektur« i *Arkitekttävlingar, gestaltningsprogram och arkitektonisk kvalitet*, Working Paper, Stockholm: TRITA-ARK-Forskningspublikationer 2006:1.

Muntliga källor

Intervjuer 2005 och 2006 med:

Anonym informant, arkitekt och projektledare vid en statlig byggherre

Baalsrud Gaute, arkitekt och tävlingssekreterare i NAL

Beite Kjell, praktiserande arkitekt

Christansen Jan, stadsarkitekt i Köpenhamn

Deichmann Flemming, arkitekt och tävlingssekreterare vid AA

Holm Birgitta, praktiserande arkitekt

Huotelin Paula, arkitekt och tävlingssekreterare vid SAFA

Jussi Murole, praktiserande arkitekt

Kallstenius Per, stadsarkitekt i Stockholm

Mäkinen Matti, arkitekt, professor och f.d. generaldirektör för byggnadsstyrelsen i Finland

Nordberg Thomas, arkitekt och tävlingssekreterare vid Sveriges Arkitekter

Pakkala Pekka, arkitekt vid stadsbyggnadskontoret i Helsingfors

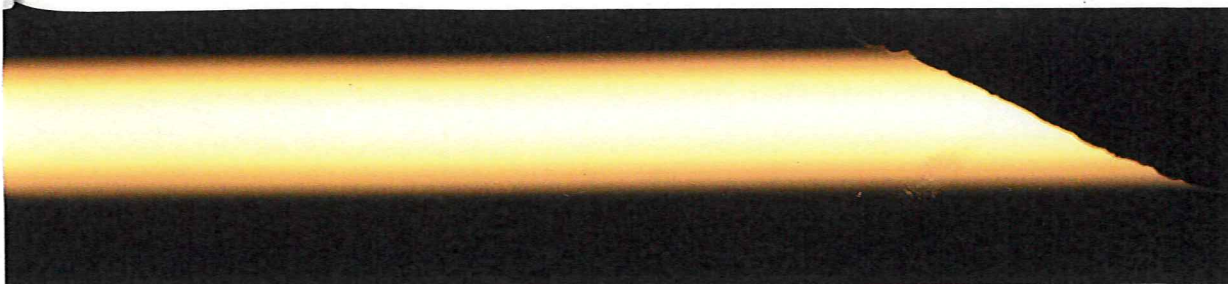
Pekkarinen-Kanerva Pirjo, arkitekt och redaktionssekreterare vid SAFA

Rygh Per, arkitekt och tävlingssekreterare vid SAFA

Sundman Mikael, arkitekt vid stadsbyggnadskontoret i Helsingfors

Teemu Kurkela, praktiserande arkitekt

Wadelius Christer, arkitekt, f.d. generalsekreterare för statens fastighetsverk

Hemsidor

Tävlingsregler och tävlingsinformation har hämtats på arkitektorganisationernas hemsidor. I artikeln används uppgifter från Sveriges Arkitekter och Arkitektförbundet i Finland.

Sveriges Arkitekter har tävlingsmaterial på hemsidan: www.arkitekt.se/

Arkitektförbundet i Finland har tävlingsmaterial på hemsidan: www.safa.fi/

Europaparlamentets och rådets direktiv 2004/18/EG av den 31 mars 2004 om samordning av förfarandet vid offentlig upphandling av byggentreprenader, varor och tjänster. Detta direktiv finns tillgängligt på EU kommissionens webbplats:

europa.eu.int/comm/internal_market/publicprocurement/legislation/en.htm

Regleringen av arkitektutbildningen finns i arkitekturskolans utvecklingsplan som är tillgänglig på hemsidan: www.arkitekturskolan.se/servlet/GetDoc?meta_id=1147